

Νίκης Ελευθερίου

Αλέξανδρου Μ. Σταυρόπουλου, Ιχνηλασίες

Το βιβλίο «Ιχνηλασίες» του Αλέξανδρου Μ. Σταυρόπουλου, ομότιμου καθηγητή της Θεολογικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών, είναι το εικοστό έκτο στη σειρά «Αναλόγιο» της «Ευθύνης». Το σήμα-ξυλογραφίες είναι του Σπύρου Βασιλείου. Τα περισσότερα από τα κείμενα του βιβλίου έχουν περιληφθεί σε αφιερωματικά τεύχη της «Ευθύνης» από το 1999 έως και το 2007. Το βιβλίο του ο συγγραφέας το αφιερώνει στον Κώστα Ε. Τσιρόπουλο, «τον ακάματο Εργάτη του Πνεύματος», ιδρυτή και εμπνευστή της «Ευθύνης» και συνάμα εκλεκτό φίλο του, χάρις στην επίμονη πρόσκληση-πρόκληση του οποίου γράφτηκαν τα κείμενα.

Στον συγκεκριμένο (κστ') τόμο του «Αναλογίου», ο οποίος αποτελείται από 156 σελίδες, μετά τον πρόλογο του συγγραφέα ακολουθούν τα 23 κείμενα «προς ανάγνωση», τα οποία κατανεμήθηκαν σε τέσσερις θεματικές ενότητες: Ανθρωπολογικά, Οικογενειακά-Κοινωνικά, Ελληνικά-Ευρωπαϊκά, Πολιτιστικά. Ακολουθούν τα Επιλεγόμενα και, τέλος, οι πρώτες δημοσιεύσεις, όπου ο συγγραφέας δίδει πληροφορίες για το πού και πότε πρωτοδημοσιεύθηκε το κάθε κείμενο. Τα περισσότερα κείμενα είναι δοκίμια.

Μέρος πρώτο: Ανθρωπολογικά

Στο 1ο κείμενο «Χωρίς ταυτότητα» ο συγγραφέας συζητεί την άποψη ότι με την αυγή της νέας χιλιετίας όλα πρέπει να επαναπροσδιοριστούν, ακόμα και η ταυτότητά μας μέσα στα πλαίσια της παγκοσμιοποίησης.

Θέση του συγγραφέα είναι ότι, έστω

κι αν γίναμε πολίτες του παγκόσμιου χωριού, έστω κι αν οι διαφημίσεις μάς έχουν ομογενοποιήσει, ο κάθε άνθρωπος είναι κεκλημένος κατ' όνομα ξεχωριστά. Ο κοσμοπολίτης γίνεται ουρανοπολίτης και παν-κόσμιος, κοσμούμενος με χίλιες δυο μεταμορφωμένες ιδιότητες που συνεισφέρουν με τη σειρά τους στη μεταμόρφωση του ανθρώπου και του κόσμου.

Στο 2ο κείμενο «Ο λόγος για την ταυτότητα» ο συγγραφέας αναφέρεται στη συζήτηση που γίνεται και στις διαφωνίες που υπάρχουν αν στη νέα ηλεκτρονική ταυτότητα θα αναγράφεται το θρήσκευμα, εφόσον κατά μία άποψη σε μια πολυπολιτισμική, πολυθρησκευτική κοινωνία ο καθένας είναι ελεύθερος να πιστεύει ό,τι θέλει ή και να μην πιστεύει. Αυτή, όμως, η θέση έρχεται σε αντίθεση με μια έκδηλη τάση στον σημερινό κόσμο να στρέφεται προς τη θρησκεία.

Το ίδιο συμβαίνει και σε επίπεδο εθνικό, όπου, παρά τον διεθνισμό και την παγκοσμιοποίηση, υπάρχει αναζωπύρωση της εθνικής συνείδησης και αναζήτησης μιας εθνικής ταυτότητας, χωρίς αυτό να συνεπάγεται αντίθεση με τους άλλους και φανατισμό.

Ο συγγραφέας υποστηρίζει ότι δεν θα καταργήσουμε ούτε τα έθνη ούτε τις θρησκείες, επειδή υπάρχει ο κίνδυνος να προκύψει εθνικός ή θρησκευτικός φανατισμός.

Στο 3ο κείμενο «Το αλφαβητάρι της ζωής» ο συγγραφέας αναφέρεται στην αποκωδικοποίηση του 90% των γραμμάτων του κώδικα του DNA.

Τίθεται το ερώτημα: Ποια η σχέση της γνώσης με την πίστη; Υπάρχει αντιπαράθεση μεταξύ τους ή αλληλοσυμπληρώνονται και γονιμοποιούν η μια την άλλη;

Κατά τον συγγραφέα μια πλήρης, ισότιμη, υπεύθυνη και συνεπής συνεργασία θα βοηθήσει στην επίτευξη των καλύτερων λύσεων και την αποφυγή αρνητικών επιπτώσεων, δυσκολιών και κινδύνων που εγκυμονούνται από αυτόνομες, αυθαίρετες και εξουσιαστικές διαδικασίες διαχείρισης της γνώσης.

Του 4ου κείμενου «Υπέρ ή κατά; ‘Ωφελείν και μη βλάπτειν’» θέμα είναι η σημερινή «τεχνολογική επανάσταση». Επανάσταση έχει γίνει και στον τομέα της Βιολογίας και της Ιατρικής. Τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα δεν αφορούν μόνο στον άνθρωπο αλλά σ’ όλες τις μορφές της ζωής και οι επιπτώσεις διαχέονται στο σύμπαν. Γι’ αυτό η ευθύνη όλων είναι πολύ μεγάλη.

Απαιτείται λογική και σώφρων χρήση και ιδιαίτερη προσοχή, έτσι ώστε σε ζητήματα βιοτεχνολογίας να εφαρμόζεται το του Ιπποκράτη «ὠφελείν και μη βλάπτειν».

Το 5ο κείμενο «Η ελεήμων καρδιά» αναφέρεται στις κατηγορίες κατά της Εκκλησίας ότι οι Χριστιανοί υπακούοντας στην εντολή του Θεού «αυξάνεσθε και πληθύνεσθε και κατακυριεύσατε της γης» συνετέλεσαν σε μια άγρια εκμετάλλευση και καταστροφή της. Όμως ο Θεός, κατά τις Άγιες Γραφές, τοποθέτησε τον άνθρωπο να εργάζεται και να φυλάει τον κόσμο σαν το σπίτι του. Ο άνθρωπος έχει ευθύνη έναντι της φύσεως και του σύμπαντος κόσμου. Η Εκκλησία και οι Άγιοί της αντιμετώπιζουν τη φύση με

μεγάλη ευαισθησία, γιατί γνωρίζουν ότι όποιος καταστρέφει τη φύση συνεργεί στην καταστροφή του ανθρώπου. Η Εκκλησία αντιλαμβάνεται την οικολογική κρίση ως θεολογικό πρόβλημα. Προϋπόθεση για τη στάση της είναι η αίσθηση της παρουσίας του Θεού στον χώρο.

Στο 6ο κείμενο «Ο άνθρωπος των μακαρισμών» τίθεται το ερώτημα αν σε κάθε εποχή αντιστοιχεί και ιδιαίτερος τύπος ανθρώπου ή αν υπάρχει ένας τύπος ανθρώπου, οπλισμένος με σταθερά χαρακτηριστικά, ο οποίος έχει την ικανότητα να προσαρμόζεται στην κάθε εποχή, χωρίς όμως ν’ απεμπολεί κάθε είδους αρχές και αξίες, αλλά ν’ αγωνίζεται για ν’ αλλάξει τον κόσμο, να τον απαλλάξει από την ασχήμια του, να τον μεταμορφώσει.

Ο συγγραφέας απαντά ότι κατάλληλοι για μια τέτοια προσπάθεια είναι οι μακάριοι άνθρωποι, όπως τους παρουσιάζει στους Μακαρισμούς στην επί του όρους ομιλία ο Χριστός. Αυτοί μπορούν να αποτελέσουν τύπο και υπογραμμό για τον άνθρωπο του 21ου αιώνα.

Στο 7ο κείμενο «Ζήσε τη στιγμή. Carpe diem» ο συγγραφέας αναφέρει με την υλιστική αντίληψη ότι η ζωή είναι βραχεία και οφείλεις να βιαστείς να την απολαύσεις, σταματά όμως στην ερμηνεία να μην αφήνεις τον χρόνο σου να πάει χαμένος. Ακόμα και τις δύσκολες στιγμές προσπάθησε να τις ζήσεις δημιουργικά. Δεν μπορούμε, βέβαια, ν’ απομονώσουμε την κάθε στιγμή ούτε όμως και ν’ αναιρέσουμε την σπουδαιότητά της. Μπορούμε να αξιοποιούμε την κάθε στιγμή μας βιώνοντας ποιοτικά τον χρόνο μας και εργαζόμενοι για τη σωτηρία μας.

Στο 8ο κείμενο «Ποιμαντική στον 21ο αιώνα» τον συγγραφέα τον διακατέχουν φόβοι ανάμικτοι με ελπίδες κατά τη μετάβαση από τον 20ό στον 21ο αιώνα. Οι εκκλησίες και ιδιαίτερα η Ορθόδοξη Εκκλησία οφείλει να προσφέρει στον κόσμο την ελπίδα, που περιέχεται στη δική της πνευματική παράδοση. Πρέπει να γίνει στην πράξη η συγκρότηση της μιας Ποίμνης υπό τον ένα Ποιμένα, τον Χριστό, στην οποία καλούνται να ενταχθούν όλοι. Αυτός είναι η ελπίδα τους. Κι αυτή η ελπίδα διώχνει τον φόβο.

Μέρος δεύτερο: Οικογενειακά-Κοινωνικά

Στο 9ο κείμενο «Οι δύο εντολές» αναφέρει ότι σύμφωνα με την Αγία Γραφή οι δύο πρώτες εντολές που έδωσε ο Θεός στον άνθρωπο μέσω του Αδάμ και της Εύας αφορούσαν την οικογένεια και την εργασία. Άντρες και γυναίκες πρέπει να αγωνιστούν για την πραγμάτωση των αξιών που λέγονται οικογένεια και εργασία.

Το 10ο κείμενο «Γάμος και οικογένεια» θέμα έχει την αντίδραση και αντιπαλότητα που υπάρχει σήμερα ως προς τα παραδεκτά και καταξιωμένα που ίσχυαν παλαιότερα και αφορούσαν στον γάμο και την οικογένεια. Ο άνθρωπος θέλει να θεσμοθετεί ο ίδιος για τον εαυτό του και να σχεδιάζει τη ζωή του βασιζόμενος στην εμπειρία και τη λογική του, ελευθερωμένος από νόμους και κανόνες που του επιβάλλονταν στο παρελθόν άνωθεν και έξωθεν. Ακόμα και όσοι πρεσβεύουν τα της εκκλησίας μερικές φορές προβάλλουν επιτακτικά το αίτημα για έναν εκσυγχρονισμό του παραδοσιακού εκκλησιαστικού μοντέλου όσον αφορά τον γάμο και την οικογένεια.

Καλό είναι να γίνει προσπάθεια να διορθωθούν τα κακώς έχοντα αλλά και να αναδειχθούν τα θετικά στοιχεία που ενυπάρχουν στον γάμο των ανθρώπων και ιδιαίτερα στον ορθόδοξο χριστιανικό γάμο.

Το 11ο κείμενο «Πώς ‘δεν θα περάσει ο φασισμός’» αναφέρεται στις νέες μορφές φασισμού που υπάρχουν σήμερα. Μερικά από τα χαρακτηριστικά του είναι ο συγκεντρωτικός και καταπιεστικός τρόπος άσκησης της εξουσίας, η κατάργηση των ελευθεριών με ανελεύθερες μεθόδους, με την επιβολή μιας ανορθολογικής ιδεολογίας κ.λπ.

Φασιστική συμπεριφορά μπορεί να εμφανιστεί στην Οικογένεια, το Κράτος, την Πολιτεία, την Τέχνη, τα Μ.Μ.Ε., το Σχολείο, την Εκκλησία.

Για ν' αντιμετωπίσουμε τις νέες μορφές φασισμού πρέπει να μην είμαστε καταπιεστικοί προς τους άλλους, όταν ασκούμε εξουσία, να σεβόμαστε την ελευθερία μας και την ελευθερία των άλλων, να δίνουμε θέση στον διάλογο και στη δυνατότητα επικοινωνίας μεταξύ ανθρώπων και ομάδων.

Στο 12ο κείμενο «Η υπέρβαση της τρομοκρατίας» γίνεται λόγος για τις νέες μορφές τρομοκρατίας που βρίσκει συνεχώς ο άνθρωπος στον 21ο αι. ασκώντας σωματική ή και ψυχολογική βία. Η οργανωμένη πολιτεία πρέπει να προφυλάξει τους πολίτες της, χωρίς όμως να μεταβληθεί η ίδια σε τρομοκρατική οργάνωση, υπό την επωνυμία αντιτρομοκρατική. Οι θρησκείες, που θα μπορούσαν να είναι συντελεστές ειρήνης, πολλές φορές προκαλούν τις αντιθέσεις και τους πολέμους. Κι εμείς οι ίδιοι πολλές φορές καλλιεργούμε τον τρόμο στους γύρω μας.

Πρέπει να έχουμε την ψυχική εγρή-

γορη ν' αντιμετωπίσουμε τις ποικίλες μορφές τρομοκρατίας και να προετοιμαζόμαστε για μια ειρηνική αντιμετώπιση, να ζούμε ειρηνικά με όλους, όσο εξαρτάται από εμάς.

Το 13ο κείμενο «Πολιτισμός της αγάπης» αναφέρεται στην πρόταση της Εκκλησίας του Χριστού για έναν πολιτισμό Αγάπης. Ολόκληρη η πολιτιστική δημιουργία, η υλικοτεχνική-τεχνολογική και η πνευματική μπορεί να έχει ως πρώτον αίτιον και κινούν αλλά και στόχο την αγάπη κατ' εικόνα και ομοίωσιν του Θεού.

Άξονες για μια αγαπητική αγωγή πρέπει να αποτελούν οι καινοδιαθηκικές προτάσεις ζωής: α) του Ευαγγελίου της Κρίσεως, β) του Ύμνου της Αγάπης του Αποστόλου Παύλου, γ) των Μακαρισμών.

Ως ποιμένες, ως παιδαγωγοί και ως γονείς έχουμε καθήκον να δώσουμε στα παιδιά χριστιανική αγαπητική αγωγή.

Μέρος τρίτο: Ελληνικά - Ευρωπαϊκά

Στο 14ο κείμενο «Λογικά και ...Ανόητα» ο συγγραφέας υποστηρίζει ότι είναι θείο δώρο που ο άνθρωπος είναι λογικό ον. Αλλά είναι πάρα πολλά που δεν μπορεί να εξηγήσει η λογική του ανθρώπου. Ο Λόγος που «ἦν ἐν ἀρχῇ» και τίποτε δεν έγινε χωρίς εκείνον κατέχει την ορθή ερμηνεία αυτών που έγιναν. Για να την κατανοήσει όμως ο άνθρωπος, χρειάζεται να φωτιστεί από το φως του Χριστού.

Στο 15ο κείμενο «Ποια Ελλάδα;» ο συγγραφέας υποστηρίζει ότι δεν θα στήσουμε ξανά την Ελλάδα της δεκαετίας του '60 ούτε πάλι θα ξεχάσουμε τα βασικά χαρακτηριστικά της. Το θέμα είναι πώς θα τα συνταιριάσουμε.

Πρέπει να εργαστούμε για μια κα-

λύτερη Ελλάδα που εδώ και τώρα δημιουργούμε αντλώντας από τις καταθέσεις του παρελθόντος, που δεν είναι μόνο οικονομικής φύσεως αλλά και πνευματικής τάξεως και αγιοπνευματικής.

Στο 16ο κείμενο «Η δύση ως ερώτημα» ο συγγραφέας εκφράζει την άποψη ότι δεν υπάρχει λόγος σήμερα να μιλούμε για Δύση και Ανατολή, αφού ο κόσμος έγινε μια γειτονιά, και να θεωρούμε ότι ο πνευματικός μηδενισμός, που αρνείται όλες τις παραδεδεγμένες αξίες, ήλθε από τη δύση.

Η διαλεκτική της καθ' ημάς Ανατολής και της κατ' εκείνους Δύσης πρέπει να καταλήξουν σε μια σύνθεση, για να μην περιστρεφόμαστε στα ίδια, αλλά να κάνουμε καινούργια ανοίγματα.

Στο 17ο κείμενο «Η υπέρβαση του μύθου» η λέξη μύθος θέλει να δείξει την ουτοπία της πραγματοποίησης ενός λαϊκού κράτους, όπου θα απουσιάζει κάθε έννοια ιερού. Μια δεύτερη εκδοχή του λαϊκού είναι ότι ο λαός αποφασίζει τι είναι καλό για το σύνολό του και όχι για ορισμένους.

Και οι δύο εκδοχές φαίνεται ότι διατυπώνονται σε αντίθεση προς μια έξωθεν παρέμβαση του Θεού ή έσωθεν από μια ολιγαρχία αρχόντων.

Πολλοί διαφωνούν σ' αυτή την προσέγγιση χωρίς να σημαίνει ότι επιθυμούν ν' αντιτάξουν ένα κράτος του Θεού.

Στο 18ο κείμενο «Φιλοκαλική υπέρβαση της κρίσεως» διατυπώνεται η άποψη ότι ο Ευρωπαϊκός Ανθρωπισμός διέρχεται κρίση. Για την έξοδο από την κρίση η Ορθοδοξία προτείνει στην Ευρώπη τον φιλοκαλικό άνθρωπο, αυτόν δηλαδή που σκοπεύει στην

αναστήλωση του Θεού μέσα του, στην πραγμάτωση του καθ' εικόνα και καθ' ομοίωσιν του Θεού. Γι' αυτό μας είχε προϋδεάσει και ο ελληνικός στοχασμός, όταν μίηυσε με τον Πλάτωνα «εἰς ὅσον τὸ δυνατόν ἀνθρώπῳ ὁμοιοῦσθαι θεῷ».

Για την οικοδόμηση της Ενωμένης Ευρώπης απαιτείται πολλή εργασία και πολύς κόπος. Υπάρχει όμως ελπίδα ο Ευρωπαϊκός Ανθρωπισμός να ξεπεράσει την κρίση του ξαναβρίσκοντας τις ζεΐδωρες πηγές του.

Μέρος τέταρτο: Πολιτιστικά

Στο 19ο κείμενο «Λογοτεχνία - Διπλή Προσέγγιση» ο συγγραφέας διευκρινίζει ότι η λογοτεχνία αφορά και στον λογοτέχνη, που τεχνουργεί γράφοντας, και στον αναγνώστη, που γεύεται τους καρπούς της τέχνης του λόγου.

Ο λόγος πρέπει να είναι γλαφυρός και ελκυστικός, ώστε να αγγίζει τον άλλο και να τον οδηγεί σε πράξη. Ο ποιμαντικός λόγος πρέπει να είναι φιλοκαλικός, να μετέχει ο ίδιος στην ομορφιά και ως εκ τούτου να είναι «σωστικός», εφ' όσον η ομορφιά θα σώσει τον κόσμο, κατά τον Ντοστογιέφσκη.

Στο 20ο κείμενο «Ως ...» ο συγγραφέας τονίζει ότι εκείνο που έχει σημασία, όταν διαβάζεις ένα βιβλίο, είναι να μπεις στο νόημα αυτών που διαβάζεις, να τα γνωρίσεις και να τα αγαπήσεις. Σιγά-σιγά δημιουργείται μια σχέση με τα κείμενα ενός βιβλίου, ώστε αισθάνεσαι πολλές φορές τη στέρηση, όταν δεν το έχεις κοντά σου.

Στο 21ο κείμενο «Εικονολογία» υποστηρίζει ότι η εικόνα είναι λόγος σε άλλη μορφή· δεν είναι αντίθετη με τον λόγο.

Το κείμενο της Αγίας Οικουμενικής Ζ' Συνόδου, η οποία αναστήλωσε τις Άγιες Εικόνες, παραθέτει την ποικιλία των μέσων με τα οποία μπορούμε να προσκυνήσουμε και να σεβαστούμε τον Χριστό και να τιμήσουμε τους Αγίους: «ἐν λόγοις, ἐν συγγραφαῖς, ἐν νοήμασιν, ἐν θυσίαις, ἐν Ναοῖς, ἐν εἰκονίσμασιν».

Στο 22ο κείμενο «Ποιος φοβάται τις εικόνες;» ο συγγραφέας δέχεται ότι οι εικόνες είναι μέσα μεταδόσεως μηνυμάτων. Οι εικόνες που προβάλλονται συνήθως από τον Τύπο και την Τηλεόραση υποδεικνύουν πρότυπα ζωής, μας διαμορφώνουν, γι' αυτό και χρειάζεται πολλή προσοχή στην προβολή και τη χρήση τους.

Οι επιδράσεις τις περισσότερες φορές είναι αρνητικές. Χρειάζεται, επομένως, μια στάση κριτικής επιφυλακής, μια αντίσταση. Ευτυχώς, υπάρχουν και οι αγαθές εικόνες. Η αγάπη μας γι' αυτές θα διώξει τελικά τον φόβο.

Στο 23ο κείμενο «Χριστιανική παράδοση και καλλιτεχνική δημιουργικότητα» διαπιστώνεται ότι ο Θεός είναι δημιουργός, ο άνθρωπος δημιουργία αφ' ενός και δημιουργός αφ' ετέρου, με την τεκνοποίηση, με την εργασία, με τη δημιουργία πολιτισμού.

Ο άνθρωπος θέλησε να εκφράσει καλλιτεχνικά τη σχέση του με τον Θεό. Ο Δημιουργός, που ο ίδιος έχει φτιάξει έναν όμορφο κόσμο, πρέπει να τιμάται με ανάλογα έργα. Η Εκκλησία πρέπει να αντανακλά την ομορφιά της Δημιουργίας και του Δημιουργού. Η τέχνη των τεχνών, όμως, είναι η Ποιμαντική, γιατί στόχο έχει την «αναμόρφωση του ανθρώπου στο αρχαίον κάλλος» και την επαναγωγή του στο «καθ' ὁμοίωσιν».

Στα «Επιλεγόμενα» ο συγγραφέας δηλώνει ότι στα κείμενα του βιβλίου πρόθεσή του ήταν να θέσει «τα απαραίτητα εκείνα θεμέλια βάσει των οποίων είναι δυνατόν να διαπραγματευθούμε και να διεκπεραιώσουμε διάφορα ζητήματα, να υπερβούμε κρίσεις και να έχουμε προσβάσεις προς επίλυση προβλημάτων και δυσκολιών και αποφυγή κινδύνων».

* * *

Στο βιβλίο «Ιχνηλασίες» ο καθηγητής Α. Μ. Σταυρόπουλος ασχολείται με τα καιρία θέματα που προβληματίζουν τον άνθρωπο στο τέλος του 20ού και κυρίως στην αυγή του 21ου αιώνα.

Το βιβλίο αποπνέει ευσέβεια, βαθιά πίστη στον Θεό, χωρίς να απορρίπτονται τα επιτεύγματα της επιστήμης. Γενικά, στα κείμενα ο συγγραφέας, αφού εκθέσει τις διιστάμενες απόψεις, θέτει τη δική του άποψη, που συνήθως αποτελεί σύγκλισή τους. Η

ευρυμάθεια, το βάθος της σκέψης, η πολύπλευρη αντιμετώπιση του κάθε θέματος, ο ελκυστικός τρόπος γραφής, το απλό, γλαφυρό και όχι πομπώδες ύφος, η καθημερινή γλώσσα, την οποία διακρίνει η ακριβολογία - ο συγγραφέας «φιλοκαλεί μετ' εὐτελείας» - προκαλούν από την αρχή το ενδιαφέρον του αναγνώστη και τον φέρνουν σε άμεση επικοινωνία με τον συγγραφέα.

Ο ποιμαντικός λόγος επιτυγχάνει τον στόχο του να ελκύσει, να προβληματίσει, να οδηγήσει τον αναγνώστη να στοχαστεί πάνω στα καινά θέματα που θίγονται σ' αυτά τα κείμενα. Στην προσπάθειά του αυτή τον καθοδηγεί ο μεστός λόγος του συγγραφέα, αλλά και ο λόγος του Χριστού, των αποστόλων, των προφητών, καθώς και των αρχαίων Ελλήνων φιλοσόφων και άλλων συγγραφέων, που αφθονούν στις «Ιχνηλασίες».

ΝΙΚΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ